

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Герасименко В.Г.

“___” _____ 2018 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності _____ 242 «Туризм» _____

(шифр та найменування спеціальності)

за магістерською програмою професійного спрямування __Економіка та організація

туристичної діяльності__ (назва магістерської програми)

на тему: **«РОЗРОБКА СТРАТЕГІЙ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ»**

Виконавець:

Студентка факультету міжнародної економіки

Завгородня Юлія Семенівна

(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шикіна Ольга Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Одеса 2018

АНОТАЦІЯ

на кваліфікаційну роботу Завгородньої Юлії Семенівни

«Розробка стратегії підвищення конкурентоспроможності готельних послуг»

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 242 «Туризм»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2018 рік

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Об'єкт дослідження – процес розробки стратегії підвищення конкурентоспроможності готельних комплексів.

У роботі розглянуто: визначення сутності і значення конкурентоспроможності готельних підприємств, а також виявлено чинники, що впливають на підвищення конкурентоспроможності готельних комплексів; розглянуто види стратегій функціонування готельних підприємств.

Надано оцінку конкурентного середовища готелю «Каліфорнія» та проведено аналіз результатів фінансово-господарської діяльності на основі системи показників. Запропоновано рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності готелю шляхом впровадження конференц-залу та ряду заходів для його реалізації. Спрогнозовано прибуток готелю «Каліфорнія» на основі впровадження рекомендованих заходів.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, прибуток, рентабельність, готельні комплекси, стратегії.

ANNOTATION

Zavgorodnia Yuliia "Strategies for the competitive improvement of the hotel complexes",
qualifying work for Master degree in specialty 242 "Tourism"
Odessa National Economic University
Odessa, 2018

Qualifying work consists of three chapters. The object of research is the process of developing a strategy for increasing the competitiveness of hotel complexes.

The work considers: the definition of the essence and importance of the competitiveness of hotel enterprises, as well as the factors that influence the competitiveness of hotel complexes; types of strategies for the operation of hotel enterprises are considered.

The estimation of the competitive environment of the hotel California was given and the analysis of the results of financial and economic activity based on the system of indicators was carried out. Recommendations for improving the hotel's competitiveness by introducing the conference hall and a number of measures for its implementation are suggested. The profit of the hotel California is estimated based on the implementation of the recommended measures.

Key words:, competitiveness, competition, profit, profitability, hotel complexes, strategies.

ЗМІСТ

	стр.
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ.....	7
1.1. Поняття і особливості конкурентоспроможності підприємств готельного господарства	7
1.2. Методологічні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємств готельного господарства	11
1.3. Фактори, що впливають на формування конкурентоспроможності готельних підприємств	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА «КАЛІФОРНІЯ».....	26
2.1. Динаміка розвитку готельного господарства Одеської області.....	26
2.2. Моніторинг господарської діяльності готелю «Каліфорнія».....	37
2.3. Аналіз конкурентоспроможності готельних послуг	55
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЮ «КАЛІФОРНІЯ».....	65
3.1. Шляхи підвищення конкурентоспроможності в готельних комплексах.....	65
3.2. Підвищення конкурентоспроможності в готелі «Каліфорнія» від реалізації додаткових послуг	69
3.3. Розрахунок економічної ефективності від впровадження заходу	74
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Актуальність теми. Конкурентоспроможність підприємств готельного господарства та їх послуг залежить не лише від результатів поточної діяльності, а й від прогресивних організаційних та економічних рішень, як-то: докорінна зміна системних засад економіки й управління підприємствами готельного господарства, задоволення зростаючих вимог туристів до якості готельного обслуговування, виявлення важелів і механізмів конвергентності підприємств готельного господарства України й інших країн.

Категорія конкурентоспроможності є предметом дослідження багатьох вчених. Великий внесок у розробку теоретичних і практичних аспектів конкурентоспроможності внесли такі вчені, як Бондаренко С. М. [5], Невмержицька А. А. [5], Бортник Л. В. [6], Дорошілова Я.В. [10], Заремба В.П. [10], Коваленко Д. С. [16], Семенов В. Ф. [32] та інші.

Мета написання кваліфікаційної роботи – дослідження стратегії підвищення конкурентоспроможності готельних комплексів.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- описати поняття і особливості конкурентоспроможності підприємств готельного господарства;
- навести методологічні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємств готельного господарства;
- проаналізувати фактори, що впливають на формування конкурентоспроможності готельних підприємств;
- розглянути динаміку готельного господарства Одеської області;
- здійснити моніторинг господарської діяльності готелю «Каліфорнія»;
- провести аналіз конкурентоспроможності готельних послуг;
- навести основні напрямки підвищення конкурентоспроможності в готельних комплексах;

- розглянути шляхи підвищення конкурентоспроможності від реалізації додаткових послуг, шляхом створення конференц-залу;
- навести економічну доцільність впровадження конференц-залу в готелі «Каліфорнія».

Об'єкт дослідження – процес розробки підвищення конкурентоспроможності готельних підприємств.

Предмет дослідження – науково-практичні питання підвищення конкурентоспроможності готельних комплексів на прикладі готелю «Каліфорнія».

Методика дослідження роботи є діалектичний метод дослідження явищ та процесів у їхньому взаємозв'язку і розвитку. При написанні кваліфікаційної роботи використані такі методи дослідження: узагальнення, за допомогою якого проаналізовано основні теоретичні аспекти конкурентоспроможності готельних комплексів, аналітичний, за допомогою якого проведено аналіз діяльності підприємства, експериментально-аналітичний метод, за допомогою якого наведені шляхи підвищення конкурентоспроможності послуг досліджуваного підприємства.

Інформаційна база дослідження. Інформаційними джерелами виконання кваліфікаційної роботи стали праці українських та зарубіжних вчених, які досліджували конкурентоспроможність підприємства, статті та монографії з відповідної теми, фінансова звітність підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання результатів дослідження для удосконалення діяльності готелів та підвищення конкурентоспроможності.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (43 найменування). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 96 сторінок комп'ютерного тексту. Основний зміст викладено на 80 сторінках. Робота містить 26 таблиць, 16 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано 4 публікації:

- Завгородня Ю.С. Резерви підвищення доходів на підприємствах готельного господарства / Ю.С. Завгородня // Розвиток сталого туризму: виклики і можливості для туристичного та готельно-ресторанного бізнесу: матеріали круглого столу та студентської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 квітня 2017 року). – Одеса: ОНЕУ, 2017. – 500 с. – С. 181-184.
- Завгородня Ю.С. Маркетинговая політика гостиницы «DRK Resedens» / Ю.С. Завгородня // Розвиток сталого туризму: виклики і можливості для туристичного та готельно-ресторанного бізнесу: матеріали круглого столу та студентської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 квітня 2017 року). – Одеса: ОНЕУ, 2017. – 500 с. – С. 354-357.
- Завгородня Ю.С. Підвищення конкурентоспроможності послуг як фактор збільшення доходів готелю / Ю.С. Завгородня // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України: Матеріали круглого столу та студентської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 квітня 2018 р.) / Одеський національний економічний університет. – Одеса: ОНЕУ, 2018. – 678 с. – С. 273-278.
- Завгородня Ю.С. Впровадження додаткових послуг як фактор підвищення конкурентоспроможності готельних підприємств / Ю.С. Завгородня // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України: Матеріали круглого столу та студентської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 квітня 2018 р.) / Одеський національний економічний університет. – Одеса: ОНЕУ, 2018. – 678 с. – С. 466-470.

ВИСНОВКИ

Для підприємницької діяльності у сфері туризму в більшості випадків характерний високий ступінь конкуренції. Ступінь розвитку ринку, складність роботи на ньому багато в чому диктується особливостями конкурентного середовища туристичних підприємств. Крім того, через призму взаємин між конкурентами найбільш швидко і чітко проявляються зміни, що відбуваються на ринку, оскільки саме суперництво є основним двигуном ринкових процесів.

Дослідження теоретичних основ конкурентоспроможності підприємств готельного господарства показало, що на сьогоднішній день не розроблена ні єдина номенклатура показників конкурентоспроможності готелів, ні загальні методи їх об'єднання в один інтегральний показник, що в кінцевому рахунку створює серйозні проблеми при оцінці конкурентоспроможності та управлінні нею. Тому на основі проведеного аналізу наукових підходів дана характеристика методів оцінки конкурентоспроможності, які отримали найбільше поширення в теорії та практиці вітчизняних підприємств готельного господарства.

Основним напрямом конкурентоспроможності готельного підприємства є підвищення ефективності експлуатаційної діяльності готелю за рахунок поліпшення послуг і надання нових додаткових послуг. Готельний ринок, як і багато інших ринків, характеризується існуванням великого числа груп споживачів, що відрізняються один від одного смаками, перевагами, рівнем доходів. Отже, намагаючись підвищити свій конкурентний статус необхідно все це враховувати. Існують різні методи визначення конкурентоспроможності підприємств. На підставі зробленого аналізу даного готелю вдалося визначити значення багатьох показників конкурентоспроможності та оцінки фінансово-економічного стану підприємства.

У ході аналізу офіційних статистичних показників діяльності суб'єктів готельного господарства Одеської області було виявлено, що Одеська область увійшла за показником кількості обслугованих приїжджаючих готелями юридичними особами у п'ятірку лідерів серед регіонів України, що робить цей регіон привабливим для залучення інвестицій на організацію подібних готелів. У розрізі за фізичними особами-підприємцями Одеська область займала у 2017 р. тільки 15 місце, поступаючись практично всьому західному регіону України. Кількість обслугованих осіб зросла у 2017 р. порівняно з 2015 р., але темпи росту значно відставали від темпів інших регіонів.

Значну частку з обслугованих приїжджаючих складають іноземці, що може позитивно вплинути на імовірність входу на ринок міжнародних операторів. Спостерігається стабілізація туристичного іміджу Одеської області, значно збільшилася питома вага іноземців із США, Туреччини, Ізраїлю, Сполученого Королівства. Найбільша кількість іноземних туристів у 2017 р. прибула до Одеської області із США – 6142, на другому місці Туреччина – 5354, третє місце посідає Ізраїль – 4853.

За кількістю готелів у 2017 р. Одеська область займала 4 місце, що робить цей регіон одним із найбільш адаптованих для прийому іноземних громадян. Але низький коефіцієнт використання місткості свідчить про нерівномірний попит на готельні послуги. Проблема сезонності впливає на Одеську область та спонукає підприємців займатися цим актуальним питанням. Доходи від надання готельних послуг збільшилися більш ніж в 1,7 рази, що робить цю діяльність більш конкурентоспроможною і привабливою для інвестування.

Для підвищення конкурентоспроможності Одеській області варто підвищити ефективність наявної інфраструктури; зробити область інвестиційно привабливою; провести професійні маркетингові дослідження та розробити програму активного просування свого бренду, іміджу;

максимально використовувати наявні ресурси і одночасно стежити за їхнім станом.

У процесі дослідження підвищення конкурентоспроможності готельних комплексів було обрано підприємство готель «Каліфорнія», що розташований по вул. Єврейській 27. Склад номерного фонду становить 44 номери шести різних категорій. Вартість розміщення у номері категорії «стандарт» становить 1600 грн. Також в готелі «Каліфорнія» є команат переговорів. Готель «Каліфорнія» обладнаний рестораном, який знаходиться на другому поверсі, а також баром у тій самій локації. У ресторані регулярно відбуваються банкети і весільні заходи. Серед додаткових послуг готелю слід відзначити можливість відвідування сауни, тренажерного залу, масажного кабінету і салону краси. Готель «Каліфорнія» позиціонує себе як готель категорії 5 зірок. Цільова аудиторія – гості у ділових подорожах, та відпочиваючі. В готелі практикується заселення груп від компаній.

Як показав аналіз конкурентної позиції готелю «Каліфорнія», готель відстає від своїх найближчих конкурентів «Лондона», «Олександрівського», «Прем'єр готель Женева» та «Айвазовського» за рядом факторів. Тому для залучення більшої кількості гостей, керівництву готелю варто звернути увагу на асортимент додаткових послуг.

Розширення спектру додаткових послуг дозволить готельному підприємству залучити нових клієнтів і підвищити рівень конкурентоспроможності в порівнянні з активними конкурентами.

З метою підвищення якості та культури обслуговування клієнтів, а також конкурентоспроможності готельних послуг, готель «Каліфорнія» повинен мати не тільки високий рівень комфорту, але й широкий набір додаткових послуг. Одним з найбільш актуальних нововведень може стати конференц-зал, що може вмістити 80 осіб.

Проведені розрахунки дозволяють зробити висновок про високу ефективність розробленого заходу щодо збільшення доходу та прибутку в готелі «Каліфорнія» та тим самим збільшення конкурентоспроможності.

Так, за рахунок надання послуг конференц-залу дохід збільшиться на 918 000 грн., а прибуток зросте на 731308,8 грн. у рік. Додаткові капітальні вкладення у розмірі 41 330 грн., необхідні для реалізації заходу, окупаються всього 0,6 місяця, тобто за термін, значно нижче за нормативний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алферова В. В., Шикіна О. В. Аналіз інтенсивності конкуренції готелів VIP класу м. Одеси. Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв, 2017. Вип. №15. С. 160–165.
2. Андрушків Б. М. Шляхи і методи прийняття управлінських рішень (психологічні аспекти менеджменту) / Б. М. Андрушків, Н. Б. Кирич, Л. М. Мельник // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2015. – Вип. 16. – С. 11-14.
3. Аніщенко В. О. Роль корпоративної культури у прийнятті управлінських рішень. – Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 64-71.
4. Бала О.І., Муқан О.В., Бала Р.Д. Принципи корпоративної культури підприємств: сутність та види. – 2016. – №682. – С. 11-15.
5. Бондаренко С. М., А. А. Невмержицька. Оцінка конкурентоспроможності підприємства. Електронний науковий журнал «Технології та дизайн». 2014. № 2 (11). URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/td_2014_2_15.pdf (дата звернення: 02.11.2018).
6. Бортник Л. В. Комплексна оцінка конкурентоспроможності підприємств готельного бізнесу. Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: ВПЦ Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». 2013. Том 14. № 2. С. 100–110.
7. Герасименко В. Г. Ключові індикатори розвитку підприємств готельного господарства в Одеській області // Приазовський економічний вісник. Запоріжжя. 2017. Вип. 2 (02). С. 42–46.
8. Давиденко І. В., Ященко К. Ю. Сучасні тенденції туристичного попиту // Модернізація економіки та фінансової системи країни : актуальні проблеми та перспективи : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. С. 28–31.
9. Давиденко І. В., Ушатова А. В. Питання визначення якості готельних послуг. Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (Дніпро, 15-16

грудня 2017). Дніпро: НО «Перспектива», 2017. Ч. 1. С. 78–81.

10. Дорошілова Я.В., Заремба В.П. Фактори конкурентоспроможності готельного підприємства. Актуальні питання розвитку та організації готельно-ресторанного бізнесу в сучасних умовах. URL: <http://uastudent.com/factory-zabezpechennja-konkurentospromozhnosti-pidprujemstv-gotel'nogo-kompleksu/> (дата звернення: 02.11.2018).

11. Завгородня Ю.С. Впровадження додаткових послуг як фактор підвищення конкурентоспроможності готельних підприємств / Ю.С. Завгородня // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України: Матеріали круглого столу та студентської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 квітня 2018 р.) / Одеський національний економічний університет. – Одеса: ОНЕУ, 2018. – 678 с. – С. 466-470.

12. Завгородня Ю.С. Маркетинговая политика гостиницы «DRK Resedens» / Ю.С. Завгородня // Розвиток сталого туризму: виклики і можливості для туристичного та готельно-ресторанного бізнесу: матеріали круглого столу та студентської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 квітня 2017 року). – Одеса: ОНЕУ, 2017. – 500 с. – С. 354-357.

13. Завгородня Ю.С. Підвищення конкурентоспроможності послуг як фактор збільшення доходів готелю / Ю.С. Завгородня // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України: Матеріали круглого столу та студентської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 квітня 2018 р.) / Одеський національний економічний університет. – Одеса: ОНЕУ, 2018. – 678 с. – С. 273-278.

14. Завгородня Ю.С. Резерви підвищення доходів на підприємствах готельного господарства / Ю.С. Завгородня // Розвиток сталого туризму: виклики і можливості для туристичного та готельно-ресторанного бізнесу: матеріали круглого столу та студентської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 квітня 2017 року). – Одеса: ОНЕУ, 2017. – 500 с. – С. 181-184.

15. Калінеску Т.В. Значення лояльності для сучасного підприємства

[Електронний ресурс] / Т.В. Калінеску, В.В. Неглядова // Часопис економічних реформ : наук.-вироб. журнал. – Луганськ, 2014. – № 2. – С. 15–18.

16. Коваленко Д. С. Методичні підходи до дослідження конкурентного положення готельного господарства. Економіка та управління підприємствами. 2017. Вип. 19. С. 59–62.

17. Колективні засоби розміщування в Україні за 2017 рік : статистичний збірник / Відп. за вип. І. І. Осипова // Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.10.2018).

18. Конкурентоспособность гостиничных предприятий: учеб.-метод. пособ. Изгот. по государственному заказу города Москвы. М., 2007. 96 с.

19. Кричевский Н. А. Корпоративная социальная ответственность / Н. А. Кричевский, С. Ф. Гончаров. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2017. – 216 с.

20. Кузнецова Н. М., Нездойминов С. Г. Регіональний вимір розвитку туристичного та готельного бізнесу : монографія. Одеса : Астропринт, 2010. 256 с.

21. Литовка А. О., Шикіна О. В. Класифікація інноваційної діяльності туристичного підприємства // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв. 2016. Вип. 14. С. 416-420

22. Мороз О. В. Корпоративне управління на підприємствах України: постприватизаційний етап еволюції : монографія / О. В. Мороз, Н. П. Карачина, Т. М. Халімон. - Вінниця : Універсум-Вінниця, 2014. - 180 с.

23. Офіційний сайт готелю Айвазовський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ayvazovsky.com.ua/>

24. Офіційний сайт готелю Женева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://geneva-hotel.phnr.com/>

25. Офіційний сайт готелю Каліфорнія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hotelcaliforniaodessa.com/>

26. Офіційний сайт готелю Лондон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.london-hotel.com.ua/>

27. Офіційний сайт готелю Лондон [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <https://www.london-hotel.com.ua/>

28. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / За заг. ред. В. Г. Герасименка. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.

29. Павлоцький В. Я. Статистична оцінка кількісних індикаторів регіональних ринків організованого туризму // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць; Одеський національний економічний університет. 2017. № 1 (62). С. 116–127.

30. Петюх В. М., Базилюк Б. Г., Герасименко О. О. Управління персоналом: Навч.-метод. посіб. — 3-тє вид., без змін. — К.: КНЕУ, 2014. — 320 с.

31. Пилат // Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка. — 2014. — Випуск 10. — С. 601–612.

32. Семенов В. Ф. Фактори конкурентоспроможності курортно-рекреаційних підприємств на ринку послуг / В. Ф. Семенов, І. Л. Литовченко // Наук. вісн. БДФЕУ. (Серія: «Економічні науки»). — 2015. — Вип. 1 (28). — С. 77-89.

33. Семенов В. Ф., Герасименко В. Г., Горбань Г. П. Управління регіональним розвитком туризму : навч. посіб. / За ред. В. Ф. Семенова. Одеса-Сімферополь : АРІАЛ, 2011. 225 с.

34. Туризм в Одеській області у 2017 році : статистичний бюлетень / Відп. за вип. І. М. Пугачова, Д. А. Половинкіна. О. : Державна служба статистики України, Головне управління статистики в Одеській області, 2018. 105 с.

35. Шикіна О. В. Діагностика однорідності сукупності малих готелів м. Одеси за таксономічним аналізом // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв, 2018. Вип. 21. С. 723–732.

36. Шикіна О. В. Застосування таксономічного аналізу як методу оцінки конкурентоспроможності готельного господарства. Perspective economic and management issues: collection of scientific articles. Austria: "East West" Association For Advanced Studies and Higher Education GmbH, 2015. P. 429–434.

37. Шикіна О. В. Індекс туристичної конкурентоспроможності як

показник туристичного потенціалу України. Вісник Хмельницького національного університету. 2017. № 2. Т.2. С. 275–279.

38. Шикіна О. В., Дьяченко Д. В. Аналіз стану розвитку готельного господарства Одеської області // Молодий вчений. 2016. № 11. С. 693–697.

39. Шикіна О. В., Мережко К. А. Аналіз індикаторів розвитку України в міжнародному туризмі // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв. 2017. Вип. 20. С. 85–92.

40. Шикіна О.В. Динаміка розвитку готельного бізнесу Одеської області / О.В. Шикіна, Я.Є. Гончаренко // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць (ISSN 2313-4569); за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2018. –№ 6. С.

41. Шикіна О.В. Основні підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємств готельного господарства / О.В. Шикіна, Р.С. Козловський // Східна Європа: економіка, бізнес та управління: електр. наук.-практ. журнал. Вип. 6 (17). – Дніпро: Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, 2018.

42. Яцковий Д. В. Сучасні методики оцінки конкурентоспроможності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 4(51). С. 183–188.

43. Nezdoyminov S., Shykina O. Prospects of development of tourist flow in Ukraine // Modern European Researches. Privatuniversität Schloss Seeburg. Salzburg, Austria. 2016. No. 4. Pp. 82–90.